

ALGUNES CURIOSSES PRÀCTIQUES DE PIETAT A LES TERRES DE LLEIDA

A les terres de Lleida encara hi queden residus d'una vella pietat popular, senzilla i ben intencionada, que es tradueix en una sèrie d'oracions, sovint mancades de propietat teològica, les quals, però, estan amarades d'una ingenuïtat encisadora.

En Serra i Boldú n'ha fet un bell recull¹, flairós com un pom de flors boscanes. Ens en servim parcialment per a fer esment aquí que, a casa nostra, des de fa potser segles, s'ha donat erròniament a certes pràctiques piadoses un valor quasi infallible de satisfacció, equiparat en certa manera a la penitència sacrament o a la contrició, i de sufragi.

No ens referim, està clar, a aquelles formes disbaratades que ja en 1568 el bisbe de Vic, don Bernat de Toco, condemnava com a supersticioses de fons i forma, una de les quals acaba així:

Qui aquesta oració dirà — de nit quan al llit se posarà,
de dia quan se llevarà — les portes del paradís obertes trobarà,

tals com les titulades «Angelina la gloriosa», «La Verge n'està en cambreta», «La Cena», «La terra de Betlem», etc., en les quals, respectivament, s'assegura:

Qui dirà aquesta oració tots los divendres de l'any,
treurà una ànima de pena, i la seua si està en trevall.

Qui dirà questa oració tres vegades cada dia,
tres hores ans de morir, veurà la Verge Maria.

Aquell que dirà la Cena, — molts perdons haurà guanyats;
los pecats que farà al dia — tots li seran perdonats.

Qui esta oració dirà — en la santa Quarentena,
la sua ànima no's perdrà, — per pecadora que sea».

¹ SERRA I BOLDÚ, *Calendari folklòric d'Urgell* (1914). Apèndix I: *Devocionari popular*.

sino a aquelles altres no tingudes per supersticioses, que formen part del devocionari popular com una de tantes pràctiques piadoses de la gent devota de les nostres contrades, les quals les resen amb tanta de bona fe, que potser es fan mereixedors que Déu, misericordiós, no tingui en compte l'error de llur creença².

Tot el qual podria ésser una mena de confessió general o «Jo pecador...» abreujada si no li donguessin valor distint, o una magnífica introducció a l'examen — generalment no es fa —, seguit de l'«Acte de contrició»; mai, però, expressió d'aquesta, encara que es donés el cas d'acompanyar les esmentades fórmules.

Hom pot trobar certament en llibres litúrgics de la vellúria la, diem-ne, lilegitimació d'aitals contrastos piadosos — altrament inexplicables en gent religiosament més o menys ben formada —, reforçada per la tradició. En ells s'hi registren, a vegades, oracions i pràctiques per l'estil, redactades en llatí o en vulgar.

Potser és d'aquest gènere — encara que al còdex on se troba no s'hi indiqui —, i, per tant, un antecedent de les esmentades oracions, la que es llegeix en un *Breviarium Ilerdense* del segle XIV existent a l'Arxiu Capitular de Lleida, publicada ja per Lladonosa Pujol³:

Regina de tot lo món — princeps e poderosa
mos pecats delixi — e siats de nos misericordiosa.
Verge, dona gloriosa — maire de Déu e esposa
mercé ayats dels peccadors — qui us reclamen d'adenoyllons.

² Tenen per cosa certa que si els sorprèn la mort havent-les resades, àdhuc sense poder fer la confessió ni un acte de contrició, no es condemnen. És més. En llur mentalitat les equiparen a la penitència, encara que distingeixen perfectament entre una cosa i altra i mai no se supleixen mútuament en la pràctica. Així són molts els que, a l'anar-se'n al llit, no es descuiden mai de dir el que aprengheren dels pares o dels avis:

«En aquesta sepultura em poso — per la mort de Vós, Senyor,
Senyor, si Vós sou servit — que jo mòria aquesta nit
sense confessió, — amb Vós me confesso, Senyor.»

(Serra Boldú, ob. c. copiada de la gent vella.)

Altres en igual ocasió, ressen:

«Señor mío Jesucristo, — dueño de mi corazón,
perdonau-me els meus pecats — vos que sabeu cuantos son;
si en esta nit me moro, — em valga per confessió;
en aquest món dau-me penes — i en l'altre la salvació.»

(Recullida per l'autor de varies persones, la més jove sexagenària, les quals les aprengheren dels pares o dels avis.)

³ Micer Bernabè Asam ... (Lérida 1955).

En ella hom s'expressa semblantment com en les anteriors en quant al perdó dels pecats.

Si més no, ho són, en certa manera, dues pregàries que hi ha, dedicades a la Verge, en un altre Breviari Lleidatà, del segle xv i del mateix arxiu.

A qui les resi se li promet amb santa intenció no morir en pecat o sense confessió, posant l'exemple — hom el diria extret d'un «*Mariale*» medieval — d'un clergue aragonès, el qual no morí, després d'haver estat collsegat, fins i tant que confessà els seus pecats.

Aquest breviari fou copiat per Arnau Porta l'any 1451, i, en 1479, Enric Botel l'imprimí a Lleida, segons resulta — diu l'autor d'*España Mariana*⁴ — del coteig que se'n féu al 1819 amb el que es guardava en la biblioteca dels Carmelites descalços de Barcelona, trobant-se enterament conformes manuscrit i imprès.

Diu així el text de la rúbrica i oracions:

Quicumque orationes sequentes dixerint aut secum portaverint, sine confessione non morientur. Per has enim orationes beata virgo quendam clericum in Aragonia a morte liberavit, qui truncato capite, mori non potuit, donec caput illud omnia peccata confiteretur. Hoc fuit mirandum in anno Domini 1295.

ORATIO. Mater digna Dei, veniae via, lumenque diei, sis tutela rei, duxque, comesque mei. Nata Dei, miserere mei. Digna coli, Regina poli, me linquere noli. Te volo laudare, et semper amare, me tibi, Virgo pia genitrix, commendo, Maria. Iesu Christe Fili Dei, tu miserere mei. Amen.

ORATIO. O Maria purissima, stella Maris clarissima: Mater misericordiae et aula pudicitiae, ora pro me ad Dominum Iesum Christum Filium tuum, ut me ab omnibus malis eruat, bonis gaudere faciat a vitiis evacuet, virtutibus corroboret, tranquillitatem tribuat, in pace me custodiat cum finis vitae venerit. Meis te placa oculis ut terrorem tunc Satanae per te queam evadere: conducentem te habeam redeundo ad patriam ne calidus diabolus me perturbet, invidus objiciendo plura vera vel falsa crimina donec reddar praeposito Michaeli archangelo cuius constat officio dignos quoscumque eripere et te Domino reddere. Amen.

La nota prèvia, «Tots aquells que resin les següents oracions o les portin al damunt», ens permet suposar que aquestes foren

⁴ Partido de Lérida (Madrid 1868), p. 13.

traduïdes a la llengua vernàcula i, per tant, que passaren al domini de la gent seglar, tal com succeí amb la benedicció de sant Francisco d'Asís.

Tanmateix, el fet que en edat tan avançada s'escriguí en un llibre litúrgic una notícia semblant, expressa ben clarament l'exaltadíssim clima marià en què vivien els nostres avantpassats — al·trament fóra inconcebible —, creat a través dels segles anteriors.

En efecte. Les Constitucions del bisbe de Lleida Pere del Rei (any 1299), suposen ja vell el costum d'una missa que «cantatur in aurora et cantari actenus consuevit» a l'altar de la Mare de Déu en la Seu de Lleida, els dies de dissabte, diumenge i festes de la Verge, a la qual «non modica eiusdem civitatis clerici et populi confluit multitudo», ordenant que la celebri a perpetuïtat el canonge «capellà del comte de Barcelona»⁵, calcant la frase «sicut hactenus consuevit» i el manament que en féu, ja en 1237, el seu antecessor don Pere d'Albalat⁶.

En la següent centúria, les Sinodals de Guillem d'Aranyó (any 1317) i de Ramon d'Avinyó (1325) realcen l'esmentada Missa de l'Aurora — probable antecedent del Rosari del mateix nom —, disposant respectivament que en ella s'hi cremin les cinquanta lliures de cera imposades al monestir de Sant Ruf, i que endemés contribueixin a dita illuminació, anualment també i a perpetuïtat, el bisbe amb deu ciris, i les dignitats capitulars i el capellà de Sant Pere amb un, tots de tres lliures⁷.

Les del bisbe Ponç d'Aquilaniu (1308) manen es toqui, al vesprant, tres vegades la campana, per tal que es resin tres Avemaries en honor de la Verge, i concedeix quaranta dies d'indulgència als qui així ho facin⁸; seguint-se d'aquí — diu l'autor d'*España*

⁵ *España Mariana*, p. 253.

⁶ *Id.*, *id.*, p. 30.

⁷ *Id.*, *id.*, p. 252 s.

⁸ VILLANUEVA, *Viage*, t. XVI, p. 323: Per ser aquest text el més antic espanyol referent al toc de l'Angelus el reproduïm aquí, encara que ja conegut: «Insuper ad honorem beatissimae Virginis gloriosae sancta approbante Synodo, statuimus quod singulis diebus per ecclesias parrochiales civitatis et diaecessis nostrae post completorium in crepusculo noctis de die tunc pulsetur seu repiquetur cymbalum aliquantulum per tres pausas, et quilibet fidelis audiens, ubicumque fuerit, flectet genua si tamen ei possibile fuerit et honestum, et salutet ter beatam Virginem, dicendo *Ave Maria*, et cum ob eius reverentiam et honorem ut ipsa, quae advocata nostra est, intercedat apud Dominum nostrum Iesum Christum Filium suum pro cuncto populo christiano, et ipsum ab omni

Sagrada — «que ya estaba admitida esta costumbre en el obispado de Lérida cuando la extendió a la Iglesia universal el papa Juan XXII, cuyo pontificado empezó ocho años más adelante».

No és menys curiosa al nostre objecte la notícia de Villanueva en el volum XVI del seu *Viage literario*, que, referint-se al Sant Volquer (vulgo Sant Drap) de N. S. Jesucrist venerat a la catedral de Lleida des de l'any 1297 a 1936, en què es perdé com tantes altres joies a causa de la revolució marxista, ens ofereix una mostra de la concepció diguem-ne teològica dels prohoms de la ciutat, en l'època més florida del famós «Studi General», patrocinat per la Paheria. Diu així:

En 1351, día 4 de enero, los prohombres y Consejo General de esta ciudad, con la ocasión de ir a Roma el oficial general de Lérida, le encargaron entre otras cosas, que alcanzase indulgencia a pena et a colpa a tots aquells que veuran lo Drap de nostre Senyor, de certa part dels pecats mortals. A 25 de febrero siguiente, con el aviso del oficial desde Roma, resolvieron que li sie tramesa ay tanta moneda com aurà menester per haver la dita indulgència al Drap de nostre Senyor. No tuvo efecto esta solicitud ni otras muchas veces que se intentó, y de ello se quejan sentidamente los mismos en otra deliberación, del día 21 de mayo de 1434»⁹.

Anàlogament, persisteix al nostre costumari la pràctica de les misses gregorianes que Braun, S. J., assegura més antiga que el

malo custodiat et eidem salutem corporis et animae conferre dignetur. Nos vero de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli apostolorum ac eiusdem Virginis gloriosae matris confidentes, omnibus vere paenitentibus et confessis qui praemissam reverentiam eidem gloriosae Virgini exhibuerint, et eam, ut praemititur, salutaverint, quadraginta dies de iniuncta sibi legitime poenitentia per gratiam Sancti Spiritus misericorditer relaxamus, adicientes ob honorem ipsius Virginis quod quando Horae beatae Mariae recitabuntur post quamlibet horam canonicam dicatur *Ave Maria* antequam horae ipsius Virginis incipiantur»...

⁹ *Viage*, t. xvi, pp. 71 i 72 i s. En un missal d'aquesta Església manuscrit i del s. xv s'hi conserva el ritu amb què es treia de la sagristia el Sant Drap per a exposar-lo a la veneració pública en la missa major dels dies de Nadal i de l'Ascensió: Després de l'Epístola, el celebrant entrava a la sagristia, prenia el Sant Volquer i sortia cantant el *Te Deum*. Sense interrompir-lo, pujava a la trona i mostrava als fidels la relíquia. Després d'això cantava el verset «Post partum» i aquesta Oració: «Omnipotens sempiterna Deus, qui hunc diem Incarnationem Verbi tui, et partum beatae Mariae Virginis, ac per ostensionem panni tui consecrasti: da populis tuis, in hac celebritate consortium ut qui tua gratia sunt redempti, ua sint adoptione filii. Per Dominum...» Acte seguit, un dels principals del chor entonava l'*Ave Maris Stella*, el celebrant tornava el Sant Drap a la sagristia i continuava després la missa.

sant del qual prenen nom i que tingué tanta d'expansió en l'Edat Mitjana, amb la permissió de l'Església.

La llegenda dels *Diàlegs* de sant Gregori¹⁰, segons la qual hi hagué al mont Celio un monjo que guardava sense haver-ne llicència tres monedes d'or, amb les quals, tot i haver-se'n confessat, fou sepelit després de mort fora de sagrat, per ordre del sant pontífex, i que havent-li l'abat Especiós aplicat la Santa Missa per espai de trenta dies seguits, s'aparegué a un company de la comunitat, manifestant-li que, en virtut d'aquells sufragis, acabava de sortir del purgatori, ha llucat a les terres lleidatanes amb un costum sufragial que, a part que la Santa Seu l'hagi aprovat i declarat piadós, pot qualificar-se d'ufanós, al menys des de la meitat de la passada centúria. Diem des de l'esmentada data perquè en documents més antics a penes en trobem la existència.

No hem de dir el mateix, però, d'un altre trentenari, nomenat de Sant Amador, molt en voga als segles xv i xvi.

No hi ha testament, sobretot en les comarques del baix Lleida, que no tingui una clàusula com és ara aquesta que, a l'atzar, copiem de l'última voluntat d'Andreu Guillem, del lloc d'Arcabell, dia 3 d'abril de 1533.

Item demito pro anima mea et pro fidelibus deffunctis unum trentenarium sancti Amatoris, salabraturum predicta ecclesia sive capella Beate Marie de les Sogues per presbiteros dicte ecclesie...¹¹

Pel que es veu, aquest trentenari es distingeix de l'altre solament en que consta de trenta-tres misses. Pel demés, l'Església en permeté la pràctica.

En les tapes d'un *Magister Sententiarum* (any 1528) ho trobem escrit amb lletra clarament del segle xvi, idèntica a la d'unes notes datades respectivament en 1552 i 1558:

Sanctus Amator, confessor, fuit episcopus gerundensis, et cum esset bonus et santus vir fuit sibi revelatum, matrem suam existere in purgatorio. Ipse, cum esset devotus, triginta missas dixit prius, et postea tres, pro anima matris sue ut liberaretur a pena illa. Deus vero pro sua misericordia exaudivit preces Sancti Amatoris et liberavit ani-

¹⁰ IV, 55.

¹¹ Arch. Catedral Lleida, c. A.

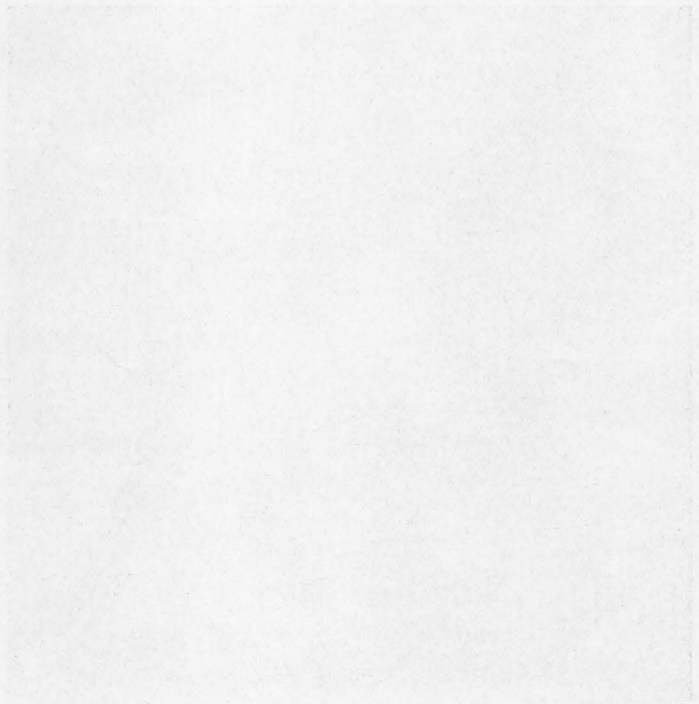
mam matris a purgatorio. Unde mos est in Ecclesia celebrandi huiusmodi triginta tres missas pro aliquo mortuo, sed adverte quod non sequitor quod qui modo celebrasset has missas liberet animas de purgatorio, quia sanctus Amator liberavit quia ille erat sanctus vir et devotus, et fortassis qui modo celebrat est concubinarius, et hoc est contra plebeios qui putant quod statim dictis missis anima liberatur.

L'autor anònim acusa l'error de la nostra plebs prou explícitament perquè nosaltres ens poguem excusar de remarcar-lo.

* * *

Valguin aquestes quatre curiositats, no pas en descrèdit de la pietat lleidatana, altrament molt ben orientada i de força quilats, com és de veure en les poques cites que incidentalment apareixen en aquest escrit, sinó d'humil aportació de les terres de Lleida a la història de la pietat catalana.

ANTONI M.ª PARRAMON, PREV.

Jaime I presenta a Nuestra Señora
subiendo a los cielos
el plano de la catedral de Mallorca